

**SOCIOEKONOMSKA NESIGURNOST – DETERMINIRAJUĆI FAKTOR U PROCESU
REHABILITACIJE ŽRTAVA NASILJA**

**SOCIOECONOMIC UNCERTAINTY - DETERMINING FACTOR IN THE
REHABILITATION OF VICTIMS OF VIOLENCE**

Sažetak

Bosanskohercegovačko društvo suočeno je sa kontinuiranim, višedecenijskim i kompleksnim historijskim, političkim, ekonomskim i socijalnim okolnostima koje ponajviše pogađaju osjetljive kategorije stanovništva. Sigurnost žene u porodici, uprkos društvenom napretku, nerijetko je dovedena u pitanje. Nerijetko su traumatizirane i izložene nasilju od najbližih članova porodice: očeva, muževa, braće ili drugih članova porodice. Ekonomska nestabilnost i nezaposlenost posebno utječu na položaj žene i djece u porodici i čest je uzrok njihove viktimizacije. Činjenica da sistem socijalne zaštite, uprkos pozitivnim legislativnim promjenama, nije dovoljno snažan da pruži adekvatnu pomoć i podršku žrtvama nasilja, dodatno usložnjava ovaj problem. U ovom radu je prezentirano istraživanje čije je osnovno pitanje koliko su same žene, usljed nedostatka sigurnosti unutar sistema, spremne preuzeti inicijativu u cilju stjecanja ekonomske neovisnosti. Ovo je veoma često jedan od ključnih faktora od kojih ovisi kompleksan proces rehabilitacije žene (i djece) traumatizirane nasiljem u porodici.

Ključne riječi: žene, djeca, nasilje u porodici, socijalna zaštita, ekonomska nesigurnost, poduzetništvo

Summary

The BH society in last few decades is continuously facing with complex historical, political, economical, and social circumstances that affect the most vulnerable categories of the population. Safety of women in the family, in spite of social progress, is often put under the question. They are often traumatized and subjected to violence by their closest family members: fathers, husbands, brothers or other family members. Economic instability and unemployment are especially affecting the status of women and children in the family and is often the cause of their victimization and further rehabilitation. The fact is that the social welfare system, despite positive legislative changes, it is not powerful enough to provide adequate assistance and support to victims of violence, what makes the problem more complex. This paper presents research whose main question is how the women themselves, due to the lack of security within the system, are willing to take the initiative in order to gain economic independence. This is often one of the key factors on which depends a complex process of rehabilitation of women (and children) traumatized by domestic violence.

Key words: women, children, domestic violence, social protection, economic uncertainty, enterprise

Složenost procesa tranzicije i definiranje položaja žene unutar porodice

Brojni problemi koji karakteriziraju bosanskohercegovačko društvo proteklih nekoliko decenija reflektiraju se na sve aspekte života, posebno ugrožavajući najranjivije kategorije. Žene i djeca predstavljaju najranjivije skupine upravo zbog činjenice da su nerijetko izloženi zlostavljanju i zanemarivanju unutar same porodice.¹ Naime, izvještaji i statistike, kako na globalnoj tako i na lokalnoj razini, ukazuju na poražavajuće stanje porodice općenito. Na osnovu istraživanja o obimu i prevalenciji oblika intimnog partnerskog nasilja u 71 zemlji svijeta, u studiji Ujedinjenih nacija (2006) registrirano je 13–61 % žena. Psihičko i emotivno nasilje privlačilo je manje istraživačke pažnje, ali studija Svjetske zdravstvene organizacije navodi prevalenciju 20–75 % (prema Idžaković et al. 2012).

Pregledni podaci za Evropu upućuju na to da je najmanje između 20 i 25 % žena tokom života bar jednom iskusilo fizičko nasilje od partnera, a njih više od 10 % seksualno nasilje koje je uključivalo upotrebu sile. O psihičkom nasilju, kao posebnoj kategoriji, govori se u nekoliko studija, a stope se kreću od 19 do 42 %. Ako bi se uzele u obzir sve forme nasilja (uključujući i proganjanje), više od 45 % žena u Evropi imalo je u svom životu iskustvo nasilja (prema Idžaković et al. 2012). Prema podacima Gender centra u Federaciji BiH, broj prijavljenih slučajeva nasilja u porodici za period od 2006. do 2011. godine je 9.597. Broj izrečenih zaštitnih mjera za period 2006–2012. godine je 520. U Republici Srpskoj u periodu 2008–2012. godine, prema MUP-u i Osnovnom sudu, za djelo nasilja u porodici bilo je 1.345 procesuiranih slučajeva. U Republici Srpskoj u 2011. godini 14 žena je bilo žrtva silovanja, a u 2012. godini njih 17 i 2 djevojčice. Šokantan je podatak da je u prvih 9 mjeseci 2013. godine evidentirano 764 slučajeva nasilja u porodici, u 313 slučajeva radi se o krivičnim djelima. U posljednjih 13 godina u Republici Srpskoj ubijene su 73 žene žrtve partnerskog ili porodičnog nasilja (prema Ringeringeraja.ba, 2013).

Savremeno društvo, koje je tolerantno na društvene patologije, jednak odnos ima i prema nasilju u porodici i represiji žene (Deirdre; Connie 2009). Beskonačno bavljenje dijagnosticiranjem problema iscrpljuje kako zajednicu tako i pojedince, dok resursi za rješenje prepoznatog problema na kraju budu minorni, a rezultati gotovo neprepoznatljivi. Nedostatak spremnosti da se bavi ovim problemom ima nesagledive posljedice, ostavljajući žrtve nasilja u beznađu. Među čestim razlozima ostanka u nasilnoj zajednici ističe se upravo finansijska nesigurnost, uglavnom uzrokovana nezaposlenošću kao i činjenicom da tržište rada gotovo ne postoji. Broj nezaposlenih kontinuirano raste kako globalno tako i lokalno. Faktori koji utječu na viktimizaciju pojedinih članova porodice višestruki su i nikako se ne mogu generalizirati. Niz je individualnih, porodičnih i društvenih rizičnih faktora koji su prepoznati kao mogući uzroci nasilja u porodici, od kojih se najčešće izdvajaju nizak obrazovni nivo, ranije nasilno porodično iskustvo, rani brak, proširena porodica, alkohol kao i nezaposlenost žene (Deirdre; Connie 2009). Brojne promjene u društvu posredno utječu na viktimizaciju žena i djece u porodici. Opća nesigurnost u društvu u velikoj mjeri definira odnose unutar porodice, a porodica i porodični dom sve češće bivaju „najopasnije mjesto modernog društva“ (Gidens 1998:201). Bosanskohercegovačko društvo, evidentno samo deklarativno, iskazuje zabrinutost podacima koji ukazuju na nasilje u porodici. Agresivnost je model ponašanja koji se danas izrazito tolerira na način da za takva ponašanja ne slijedi adekvatna kazna.

¹ Prema istraživanju grupe autora u periodu 1. 1. 2004–1. 1. 2005. godine, u 15 gradova u Bosni i Hercegovini registrirano je 2865 slučajeva nasilja u porodici od kojih je 1233 završeno presudom (Adžajlić-Dedović et al. 2005).

Društvo rizika (Beck) i opće nesigurnosti (Bauman) ostavlja traga na sve njene građane, dok su riziku najviše izložene najranjivije skupine među koje spadaju i žene. Socijalna nejednakost, kako ističe Bauman (2014), ne utječe samo na obrazovanje, zdravlje i društvenu diskriminacije već i na kvalitet života općenito. Problemi u društvu i socijalne patologije, kako dalje ističe, koreliraju sa stepenom socijalne nejednakosti više nego sa životnim standardom.

Podatak Međunarodne organizacije rada (2014–2015), prema kojem 70 % populacije u svijetu ne ostvaruje prava iz socijalne zaštite, zbilja je poražavajući. Ovim se najdirektnije krše temeljna ljudska prava koja su garantirana nizom međunarodnih dokumenata. Prema podacima Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine (2007), 18,56 % građana živi ispod linije i 22,9 % na liniji siromaštva. U 2013. je registrirano 44,5 % nezaposlenih, a 50 % socijalno isključenih. Oko 300.000 građana nema zdravstvenu i socijalnu zaštitu, a broj novih korisnika socijalne pomoći permanentno raste (Helsinški komitet za Bosnu i Hercegovinu, 2007).

Siromaštvo i nezaposlenost, koji su u zapaženom porastu, pretpostavka je koja određuje (ne) mogućnost napuštanja nasilnog partnera. Iskustva pokazuju da se veliki broj žena nikad ne odluči potražiti pomoć ili se pak veoma teško odluče za takav korak. Za mnoge žene odluka da izađu iz nasilne veze i da započnu život kao samohrane majke nosi vrlo visok rizik od siromaštva (Klein 2009, prema Idžaković et al. 2012).

Žene traumatizirane unutar porodice često ne vide izlaz i mogućnost izbora, opterećene ponajviše odsustvom mogućnosti za stjecanje ekonomske neovisnosti. Činjenica da su mogućnosti žena na tržištu rada ograničene često je potkrijepljena faktorima poput: tradicionalne uloge žene u porodici i društvu, niskog nivoa obrazovanja i nedovoljne informiranosti žene u ruralnim sredinama, favoriziranja muškaraca pri zapošljavanju, slabe kreditne sposobnosti (Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, 2010).

Bilo kako bilo, bez pomoći i podrške najbližih članova porodice ili drugih bliskih osoba, u slučaju da žena nema ekonomsku sigurnost, ideja o napuštanju nasilnog partnera teško da može biti realizirana. Pomoć makrosistema dosta je neizvjesna, nefunkcionalna i nesigurna. U vrijeme kada 50 % građana živi u siromaštvu i bori se za vlastitu egzistenciju, solidarnost prema žrtvama nasilja može izostati i u samom mikro/mezosistemu.

Nemogućnost sistema socijalne zaštite da pruži podršku ženi žrtvi nasilja koja bi bila izvjesna i potpuna, drugi je ozbiljan problem. Status žene dodatno usložnjava njeno nedovoljno obrazovanje, tradicionalna uvjerenja i predrasude o ulozi žene u porodici. Bašić i Miković (2012) ističu da je „stopa zaposlenosti žena s različitim nivoima obrazovanja u pravilu niža u odnosu na muškarce, s izuzetkom u kategoriji zaposlenika s visokim obrazovanjem u kojoj je stopa zaposlenosti žena veća u odnosu na muškarce (21,7 % žena spram 14,9 % muškaraca)“ (str. 31). Autorice također ističu problem nedostatka obrazovanja žena, a prema podacima, 25 % žena i 18 % muškaraca nema niti osnovu školu, 34 % žena i 25 % muškaraca ima završenu osnovu školu, srednju školu je završilo 48 % muškaraca i 35 % žena, dok je ovaj nesrazmjer manji kod visokoobrazovnih (6 % žena i 9 % muškaraca).

Alarmirajući je i podatak da su, prema statusu u zaposlenju, osobe u plaćenju zaposlenosti zastupljene sa 72,55 %, dok je učešće samozaposlenih osoba 22,1 % (Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, 2010). Zapaženo je da je u oblasti samozapošljavanja izrazito prisutna disproporcija

žena i muškaraca, u poređenju s drugim oblastima zapošljavanja. Direkcija za ekonomsko planiranje BiH u izvještaju za 2010/2011. upozorava na zapaženo smanjenje broja samozaposlenika i za samo godinu dana, u 2011, registrirano ih je 176.000 manje. Samozaposlenih muškaraca je 2,5 puta više nego samozaposlenih žena.

Nezaposlenost žene u porodici može biti jedna od okolnosti koje su često presudne za ostanak žene s nasilnim partnerom, što zasigurno višeznačno utječe na njenu viktimizaciju. Siromaštvo i nezaposlenost povećavaju bračnu i porodičnu nervozu na više načina:

- od muškarca se tradicionalno očekuje da obezbijedi sredstva i izdržava porodicu, što on danas nerijetko nije u mogućnosti ili ne može osigurati dostatna i sigurna sredstva za život. Ovakva situacija povećava stres i nervozu, koji često mogu biti usmjereni prema ženi i/ili djeci. Nezaposlenost, kako ističu neki autori, nije toliko stresna za ženu koliko za muškarca (Jahoda 1982, Ovesen 1978, prema Kieselbach et al. 2006);
- nezaposlena žena je općenito češće viktimizirana od zaposlene;
- nezaposlenost žene jedan je od najčešćih razloga ostanka s nasilnim partnerom.

Teško je pronaći logičan, potpun i smislen odgovor zbog čega su žene i djeca toliko nesigurni u vlastitim porodicama i kako to da je porodica postala tako opasno mjesto za život. Utjecaj nezaposlenosti i nesigurnosti povezuje se s osjećajem manje vrijednosti i gubitkom moći unutar same porodice, ali i izvan nje, dovodeći do krize identiteta, zbog čega muškarac postaje nasilan i agresivan (Ajduković 2000).

Grupa autora koja je istraživala nasilje u porodici (Adžajlić-Dedović i sur. 2005) također nalazi da je nezaposlenost jedan od glavnih uzroka nasilja u porodici, istovremeno dolazeći do saznanja da su alkoholizam i PTSD ozbiljni uzroci viktimizacije žene. I neka druga istraživanja uočavaju povezanost siromaštva i nasilja u porodici, pa tako Seith (2001) ističe da je nasilje češće u siromašnim porodicama (63%) i u porodicama s nedovoljnim primanjima (36%).

Nezaposlenost u porodici dodatno intenzivira netrpeljivost i uzrokuje socijalnu isključenost najvećeg dijela građana koji žive na rubu egzistencije ili čak u potpunoj bijedi. Sistem socijalne zaštite, uređen na entitetskom i na kantonalnim nivoima, dosta je neujednačen i predstavlja ozbiljnu prepreku u ostvarivanju socijalne jednakosti njenih građana. Sarajevski kanton prednjači nad drugim dijelovima zemlje u ostvarivanju i zaštiti prava građana upravo na temelju ekonomske razvijenosti.

Proces tranzicije prvenstveno karakterizira prelazak iz prilično sigurnog društvenog sistema na nemilosrdnu tržišnu ekonomiju, u kojoj se očekuje odgovornost pojedinca, inventivnost i poduzimljivost. Društvo danas nije sposobno obezbijediti ni ekonomsku niti socijalnu sigurnost u onoj mjeri koja je potrebna čovjeku kako bi zadovoljio egzistencijalne potrebe. Dijagnoza savremenog društva već je odavno postavljena, no, nažalost, nismo odmakli od ovog koncepta. Slijedom pravila nemilosrdne tržišne ekonomije položaj žene postaje dosta nestabilan, posebno žena koje zbog složene porodične situacije nisu u mogućnosti sudjelovati na tržištu rada. Kako žena koja je žrtva nasilja može povećati svoje mogućnosti na tržištu rada kako bi izašla iz začaranog kruga nasilja?

Hipoteze

H1. Jedan od najozbiljnijih problema žena žrtava nasilja je nezaposlenost i teška finansijska situacija.

H2. Sistem socijalne zaštite nije dovoljno efikasan u pružanju pomoći ženama i djeci žrtvama nasilja i veoma se razlikuje u pojedinim kantonima.

H3. Žene žrtve nasilja nisu spremne za preuzimanje inicijative za ekonomsko osamostaljivanje.

Metodološki okvir

Za ovaj rad je izvršeno istraživanje servey metodom na uzorku od 51 žene žrtve nasilja u porodici. Žene žrtve nasilja obuhvaćene uzorkom su smještene u sigurnim kućama u nekoliko gradova i različitih kantona u Bosni i Hercegovini (Sarajevo/Sarajevski kanton, Mostar/Hercegovačko-neretvanski kanton, Zenica/Zeničko-dobojski kanton, Tuzla/Tuzlanski kanton). Istraživanjem su obuhvaćene žene starosne dobi 20–55 godina; sve žene koje su obuhvaćene ovim istraživanjem su porodične, u bračnim zajednicama i imaju djecu (u prosjeku dvoje djece). Empirijsko istraživanje je provedeno u periodu od maja do jula 2007. godine.

Upitnikom su obuhvaćena pitanja o problemima s kojima se žene susreću, prvenstveno imajući fokus na pitanjima zaposlenosti i finansijske situacije ali i socijalne sigurnosti. Istovremeno će se ispitati kakva su njihova iskustva sa službama socijalne zaštite i kvaliteti usluga koje su primile. Na kraju se otvara i bitno pitanje: Da li su i u kojoj mjeri ove žene spremne da se ekonomski osamostale pokretanjem samostalnog posla/biznisa?

Tabela 1: Struktura uzorka

Grad	Broj anketiranih žena	Dob	Bračni status žena	Broj djece Apro.
Zenica	7	20–50	u date	1,5
Sarajevo	15	20–50	u date	2,4
Mostar	10	21–50	u date	2,7
Tuzla	19	22–55	u date	1,9
Ukupno	51	20–55	u date	2,1

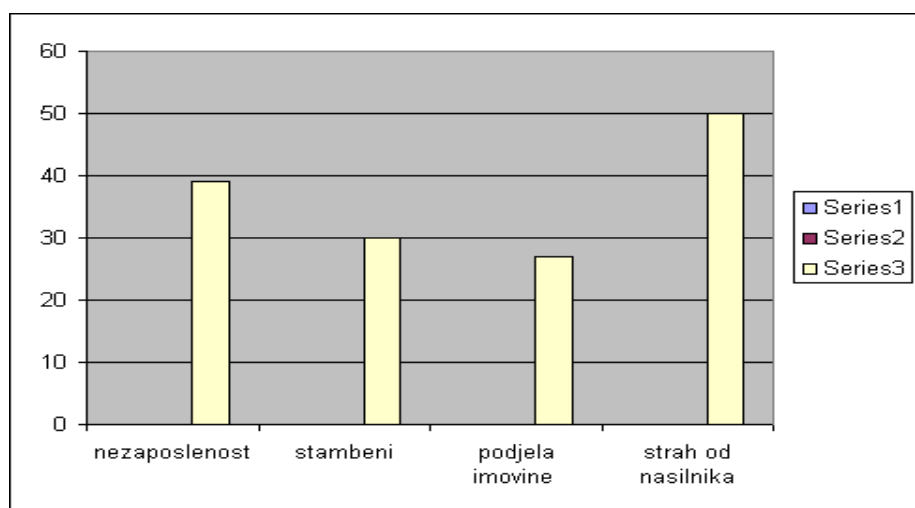
Najčešći problemi s kojima se susreću žene i djeca žrtve nasilja

Žene žrtve nasilja suočene s brojnim problemima često ostaju u začaranom krugu nasilja i nikada ne potraže pomoć. Ove žene su često nižeg obrazovnog nivoa, nezaposlene su, u sistemu socijalne zaštite ne mogu pronaći dovoljno sigurnosti, imaju probleme stanovanja, podjele imovine, zbog činjenice da uglavnom muževi vlasnici imovine, često žive u strahu da zbog nezaposlenosti i malih mogućnosti zapošljavanja djeca budu povjerena ocu.

Ovo istraživanje dolazi do saznanja da su žene žrtve nasilja uglavnom nižeg stepena obrazovanja, tako je od ukupno 51 žene smještene u sigurnoj kući 21,57 % bez škole, 29,41 % ima osnovnu školu, 43,12 % ima završenu srednju školu, dok visoku stručnu spremu ima tek 5,88 % žena. Ohrabruje podatak da je veliki broj ispitanih žena (60,7 %) spreman na dodatnu edukaciju i nastavak školovanja.

Glavni problem žena žrtava nasilja jeste problem nezaposlenost (ako izuzmemo problem sigurnosti). Žene smještene u sigurnim kućama ističu da je problem nezaposlenosti najsloženije pitanje koje im onemogućuje rehabilitaciju i nastavak života izvan nasilne zajednice. Čak 93 % posto žena u sigurnim kućama je nezaposleno. Nije rijedak slučaj da zaposlene žene, čiji nasilni muževi ne odustaju da zlostavljaju, čak i kada su smještene u sigurnim kućama, ostanu bez posla.

Tabela 2: Najčešći problemi žena žrtava nasilja

Strah od nasilnika neprestano je prisutan kod žrtava nasilja i to ne samo strah za sebe i vlastiti život nego i za djecu i srodnike. Žene smještene u sigurnim kućama, iako su se odlučile potražiti pomoć u namjeri napuštanja nasilnika, nerijetko i dalje bivaju izložene maltretiranju i proganjanju od nasilnika. Činjenica je da zbog straha od nasilnika većina žena ostaje da živi u takvoj zajednici.

Socijalna zaštita žena žrtava nasilja

Važeći legislativni okvir iz socijalne zaštite na nivou Federacije BiH ne normira žrtve nasilja kao korisnike socijalne zaštite. Uprkos ovom „općem“ zakonodavnom okviru, pojedini kantoni (Kanton Sarajevo, Tuzlanski i Zeničko-dobojski kanton) su prepoznali osjetljivost problema i potrebu da se žrtve nasilja zaštite, te uvrstili žrtve nasilja kao korisnike prava iz socijalne zaštite. U većini kantona ova kategorija korisnika neće moći ostvariti neka od temeljnih prava.

Pozitivne zakonodavne promjene u cilju zaštite žrtava nasilja u porodici (Zakon o zaštiti od nasilja u porodici FBiH, 2013) obezbjeđuju „pravo na osiguravanje osnovnih životnih potreba u pogledu

neophodnog zdravstvenog, socijalnog i materijalnog zbrinjavanja i pravo osiguravanja pravne pomoći za rješavanje socijalnog, ekonomskog i drugog statusa“ (član 31). Kantonalne zakone iz socijalne zaštite obavezno treba uskladiti sa ovim zakonom. Stoga zaštita žrtava postaje imperativ, a ne volja pojedinaca.

Nevladine organizacije učinile su puno kada je riječ o zaštiti žena i djece žrtava nasilja, prvenstveno pružajući utočište i sigurnost u interventnim situacijama. Ove organizacije danas predstavljaju ozbiljnog partnera postojećim službama socijalne zaštite. Međutim, ovdje je prisutan problem odsustva legislativnog okvira koji regulira ovu oblast, odsustva tehničkih, stručnih uslova i standarda usluga koje sigurne kuće pružaju žrtvama nasilja (Strategija za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici 2013–2017).

Trenutna ekonomska situacija, disproporcija u broju zaposlenih i korisnika socijalne zaštite, dovodi cjelokupan sistem socijalne zaštite u složenu situaciju kada je općenito riječ o pružanju pomoći osobama koje se nalaze u stanju socijalne potrebe, pa tako i žrtvama nasilja. Nedužni građani ne mogu osigurati najosnovnija prava poput zapošljavanja, zdravstvene zaštite, prava na socijalnu zaštitu, zaštite materinstva, prava na stan, prava djece na obrazovanje, zaštite starijih osoba, žena, djece i drugih isključenih i marginaliziranih skupina.

Socijalna zaštita je uređena na nivou kantona, a socijalna prava građana su limitirana finansijskim mogućnostima. Stoga su prava i mogućnosti žena i djece, kada je riječ o pravima na socijalnu zaštitu, vrlo neujednačena i ovise o ekonomskoj situaciji pojedinih kantona. Mogućnosti kojima raspolažu žene žrtve nasilja unutar sistema socijalne zaštite su:

- novčana i materijalna pomoć,
- smještaj u sigurnu kuću,
- psihosocijalna pomoć i
- savjetovanje.

Proces pružanja pomoći žrtvama nasilja je multidisciplinarni i multisektorski. Više je stručnjaka koji će raditi sa ženom (socijalni radnik, psiholog, pravnik, pedagog, ljekar i policajac), dok su pored centara za socijalni rad ponajviše uključene i nevladine organizacije/sigurne kuće u koje se smještaju žene te sudovi, zdravstvene ustanove i policija. U daljnjem procesu rehabilitacije potrebno je aktivno uključiti zavod za zapošljavanje koji će, nakon psihološke stabilizacije, biti od strateškog značaja u zapošljavanju žena čija rehabilitacija konačno neće biti zaokružena ukoliko se izostavi ovaj bitan moment.

Uloga centra za socijalni rad u procesu pružanja pomoći i podrške je da: primi i sasluša žrtvu nasilja, obavijesti policiju, upozna žrtvu s njenim pravima, poduzme sve mjere važne za sigurnost žene i djece, izradi plan sigurnosti i redovno kontaktira sa žrtvom, posreduje i pomaže žrtvi nasilja kod ostvarivanja prava (besplatna pravna i zdravstvena pomoć), saraduje s policijom radi hitne intervencije u cilju zbrinjavanja.

Novčane pomoći su male, uglavnom su jednokratne i ne pružaju ženi i djeci ozbiljnu sigurnost koja im je potrebna. U koordinaciji sa sigurnim kućama centri za socijalni rad najčešće posreduju u smještaju žena i djece u sigurne kuće. Sam boravak u sigurnim kućama je kratak i prelaznog je karaktera.

Tretman koji žrtve nasilja dobivaju u sigurnoj kući podrazumijeva: zbrinjavanje žena i djece, stručnu pomoć kroz individualni i grupni rad, savjetovanje, porodičnu terapiju, okupacionu terapiju, bračno savjetovanje, pravno savjetovanje, pedagošku podršku, medicinsku podršku kao i pohađanje kurseva i stjecanje određenih vještina u cilju ekonomskog osnaživanja (prilagođeno prema Strategiji za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici 2013–2017).

Tabela 3: Pomoć centara za socijalni rad

Vrsta pomoći	Sarajevo	%	Zenica	%	Mostar	%	Tuzla	%
bez pomoći CZSR	0	0%	5	71,40%	5	50,00%	15	78,90%
finansijska	7	46,90%	0	0%	5	50,00%	1	5,30%
materijalna	3	20,10%	1	14,30%	2	20,00%	3	15,80%
psihološka	8	53,60%	0	0%	4	40,00%	0	0%
savjetovanje smještaj u sigurnu kuću	2	13,40%	1	14,30%	4	40,00%	0	0%
	14	93,8	0	0%	0	0%	3	15,80%

U istraživanju se došlo do sljedećih podataka: da je od 51 ispitanice bez pomoći centra za socijalni rad ostalo 49 % žena, finansijsku pomoć primilo je 25,5 % žena, materijalnu pomoć primilo je 17,6 % žena, psihološku pomoć primilo je 23 % žena, pomoć savjetovanjem dobilo je 13,7 % žena, a centri za socijalni rad u sigurne kuće uputili su 33 % žena i djece. I neka druga istraživanja (Lindhorst et al. 2008) ukazuju na podatak da žene, i kada prijave nasilje u porodici, tek nekolicina njih (0,5–3 %) dobije usluge radnika u socijalnim službama (prema Idžaković 2012).

U izvještaju Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice iz 2010. o primjeni međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, u jednoj od preporuka, istaknuto je kako Bosna i Hercegovina mora raditi na kreiranju povoljnijih uslova rada centara za socijalni rad. Ohrabruje činjenica da su centri za socijalni rad i sami socijalni radnici prepoznati kao jedan od prioriteta kojima treba pružiti i kadrovsku i finansijsku podršku kako bi se poboljšao kvalitet usluga koje pružaju, dok istovremeno obeshrabruje informacija da momentalno ne postoje (finansijski) uslovi kako bi se realizirala ovakva preporuka.

Socijalna zaštita žena i djece vrlo je različita u pojedinim kantonima i uglavnom je ustanovljeno da Sarajevski kanton pruža najbolju zaštitu žrtvama nasilja, gdje su sve anketirane žene imale neku vrstu pomoći od centra za socijalni rad i smještene su posredstvom centra za socijalni rad. Zanimljiv je podatak da žene žrtve nasilja, iako su smještene posredstvom centra za socijalni rad, ne smatraju to dovoljnim. Pomoć centara za socijalni rad ženama žrtvama nasilja u drugim kantonima daleko je lošija i veoma često izostaje. Kao razlog se najčešće navodi loša ekonomska situacija i nedostatak finansijskih mogućnosti.

Centri za socijalni rad su oslabljeni kadrovski, a postojeći kadrovi su nedovoljno educirani za psihoterapeutske rad sa žrtvama kao i sa nasilnicima. Tako je u ovim centrima evidentno odsustvo osnovnih pretpostavki za njihovu uspješnu rehabilitaciju i osamostaljivanje. Poteškoće u dobijanju pomoći prisutne su i u razvijenijim društvima u kojima postoji infrastruktura i razvijen sistem

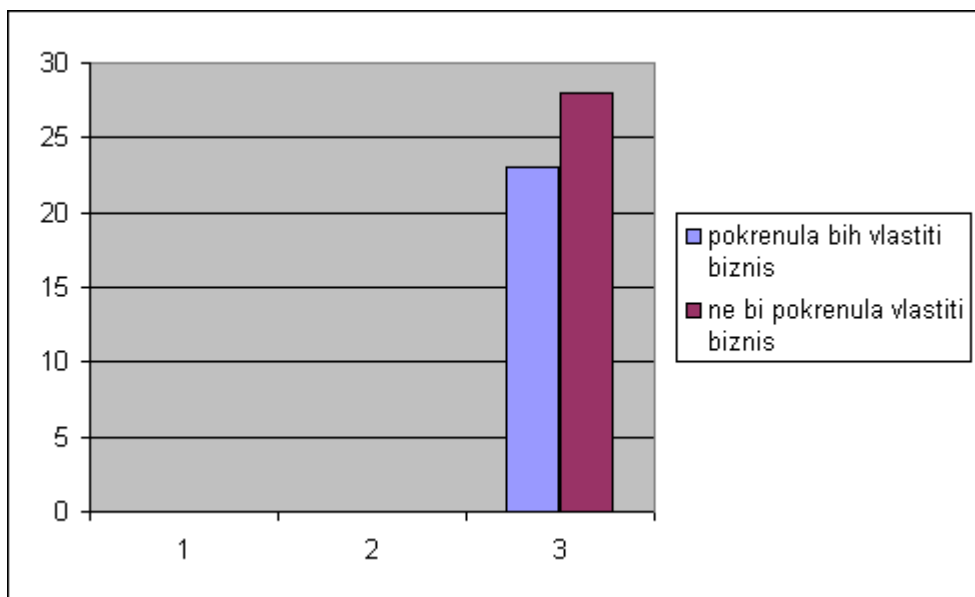
pomoći i podrške za žene, kako ističu Deirdre i Connie (2009). Materijalna i ekonomska nesigurnost, nemogućnost sistema socijalne zaštite da podrži ženu i djecu i pruži im zaštitu, makar jedan kraći period, donosi samo nesigurnost i neizvjesnost, dodatno ih traumatizirajući.

Ekonomsko osamostaljivanje kao gorući problem žena žrtava nasilja

Žrtve nasilja jedna su od osjetljivih kategorija. Prema Strategiji zapošljavanja u FBiH 2009–2013, pored mladih osoba, dugoročno nezaposlenih, starijih od 40 godina, samohrani roditelji imaju prioritet zapošljavanja. Ovim dokumentom je navedeno da su žrtve nasilja obuhvaćene mjerama sufinansiranja zapošljavanja i samozapošljavanja kao i, u sklopu ovih mjera i aktivnosti obuke, dokvalifikacije i prekvalifikacije. Ipak, realne mogućnosti zapošljavanja veoma su male.

Zbog nedovoljnog obrazovanja, u ionako teškoj društvenoj situaciji, mogućnost zapošljavanja žena žrtava nasilja je mala ili skoro nikakva. Godine boravka u nasilnoj zajednici uništile su svaku ideju o mogućnosti izbora i vjeru da je moguća promjena, a pogotovo da one same mogu preuzeti kontrolu nad životom. Naučena bespomoćnost mora se zamijeniti novim načinima ponašanja i socijalnim vještinama. Osnaživanje mora biti sastavni dio procesa rada sa ženama kako bi počele vjerovati da imaju vlastitu vrijednost, vještine i znanja. Za žene žrtve nasilja skoro je uvriježeno mišljenje da usljed godina boravka u nasilnoj zajednici nisu u mogućnosti kreirati viziju vlastite budućnosti, prepoznati vlastite potrebe i želje. Posao je zasigurno jedan od najprioritetnijih problema i mora biti sastavni dio izrade plana budućnosti. Baveći se ovim pitanjem, pitali smo žene smještene u sigurnim kućama da li bi pokrenule vlastiti biznis uz pomoć društva.

Tabela 5: Spremnost na pokretanje samostalnog biznisa

Došlo se do saznanja da se veći broj žena ne bi usudio pokrenuti vlastiti biznis. Od 51 ispitanice, 55 % ispitanica se izjasnilo da ne bi pokrenule vlastiti posao, dok je nimalo zanemarljiv procent žena, od 45 %, koje bi započele vlastiti posao uz određenu pomoć društva. Žene koje ne bi pokrenule vlastiti posao kao razloge navode: strah (57 %), nepostojanje podsticaja (39,3 %), a 17,9 % žena izjasnilo se da treba dodatno obrazovanje nakon čega bi vjerovatno započele vlastiti posao, dok 7 % žena je reklo da nisu spremne za samostalan posao jer moraju brinuti o djeci. Ohrabruje podatak da je značajan broj žena spreman preuzeti inicijativu u cilju ekonomskog osamostaljivanja. Kada bi im bile dostupne informacije, resursi, podsticaji i podrška, one bi bile izrazito motivirane. Činjenica je da im ne preostaje previše mogućnosti i izbora na tržištu rada koje dugoročno ne obećava da bi unutar njega mogle naći svoje mjesto. Postoje samo dva izbora: vratiti se mužu nasilniku ili preuzeti stvari u svoje ruke. Stoga ne treba štedjeti resurse i sredstva kako bi se pomoglo ženama koje, usljed porodičnih neprilika, moraju napraviti iskorak kako bi obezbijedile egzistencijalnu sigurnost za sebe i svoju djecu.

Zaključna razmatranja

Cjelokupna situacija u bosanskohercegovačkom društvu nakon rata dosta je turbulentna, praćena brojnim promjenama, a siromaštvo i nezaposlenost, porast društvene i porodične patologije osnovni su problemi koji zahtijevaju korjenite promjene. Ozbiljnost prilika u društvu, koje se preslikavaju na porodicu i njenu opću sigurnost i stabilnost, jednako utječe i na svaku pojedinu osobu i njeno fizičko, psihičko i emotivno zdravlje i stabilnost.

Kao posljedica ovako lošeg stanja u društvu, porodica biva izložena i potpuno nezaštićena, a žrtve su u pravilu uvijek njeni najslabiji članovi – žene i djeca. Sistem socijalne zaštite je zbog siromaštva nedovoljno efikasan i nije u mogućnosti pružiti minimum sigurnosti žrtvama nasilja u porodici. Pomoć centara za socijalni rad uglavnom izostaje, najčešće zbog finansijskih nemogućnosti kao i nedovoljne pripremljenosti stručnjaka za rad sa žrtvama nasilja.

Faktori koji utječu na pojavu nasilja u porodici su: postratna tranzicija društva, nezaposlenost i siromaštvo, strah za egzistenciju, neizvjesnost budućnosti, posttraumatski stresni sindrom, alkoholizam, narkomanija, psihička oboljenja kao i drugi društveni, porodični i lični faktori. Nasilje je ozbiljan društveni problem i tako bi mu se trebalo pristupati, imajući na umu ozbiljnost i opasnost posljedica koje imaju za sve sudionike konfliktnih i nasilnih porodičnih odnosa. Stoga je u procesu rehabilitacije primarno važno raditi sa žrtvama nasilja na njihovoj psihičkoj stabilizaciji, osnaživati ih i razvijati određene vještine (socijalne i kreativne).

Pomoć žrtvama nasilja kratkoročna je i interventno orijentirana, a ženama je neophodno pružiti podršku za daljnje obrazovanje i pomoć u ekonomskom osamostaljivanju. Ekonomsko osamostaljivanje treba biti strateški važan dio plana u rehabilitaciji žrtava nasilja. Problem zapošljavanja žena žrtava nasilja povezan je s nedostatkom obrazovanja kao i s nepovoljnim životnim okolnostima koje su ih zadesile.

Žene žrtve nasilja zbog nedovoljnog obrazovanja, majčinstva, straha i nepostojanja finansijske podrške nisu spremne na pokretanje vlastitog biznisa. Ipak, uz određenu društvenu podršku značajan broj njih bi bio spreman i na takav korak. Ovim ženama je nužno, kroz proces osnaživanja, pomoći

da prepoznaju vlastite potencijale i da kroz savjetovanje razviju ideje o vlastitom biznisu. Svaka žena koja je žrtva nasilja ima potencijal koji treba prepoznati i razviti, te joj tako pomoći da živi samostalan i odgovoran život.

Dominantno je vjerovanje da bez obrazovanja pojedinac ne može pronaći svoje mjesto na tržištu rada. Međutim, sve smo više svjedoci da to nije garant ulaska na tržište rada niti stjecanja potrebnih vještina i sposobnosti. Danas nema recepta za uspjeh.

Literatura

Adžajlić-Dedović, A., H. Sofradžija, I. Deljković, S. Šadić, A. Trbonja (2005), *Nasilje u porodici: Razvojna studija u Bosni i Hercegovini*, Institut za kriminologiju i sigurnosne studije Fakulteta kriminalističkih nauka u Sarajevu – Ambasada SAD-a (Odjel za odnose sa javnošću).

Ajduković, M., G. Pavleković, ur. (2000), *Nasilje nad ženom u obitelji*, Društvo za psihološku pomoć, Zagreb.

Deirdre, A., M. Connie (2009), *Intimate Partner Violence: A Health-based Perspective*, Oxford University Press.

Drugi periodični izvještaj Bosne i Hercegovine o primjeni međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, 2010.

Gidens, A. (1998), *Posljedice modernosti*, „Filip Višnjić“, Beograd.

Idžaković, F., A. Čatović, R. Žigić, M. Vlaho, M. Brajković, A. Petrić (2012), *Analiza politika socijalnog uključivanja žena žrtava nasilja u porodici*, Udružene žene, Banja Luka.

Inicijalni izvještaj o primjeni međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima u Bosni i Hercegovini za period 1993–2003. godine, Vijeće ministara, Bosna i Hercegovina, 2004.

Kieselbach, T., A. H. Winfield, C. Boyd, S. Anderson (2006), *Unemployment and Health: International and Interdisciplinary Perspectives*, Bowen Hills: Australian Academic Press.

Seith, C. (2001), *Security Matters – Domestic Violence and Public Social Services*, Violence Against Women, Vol. 7, No. 7.

Sofradžija, H. (2005), *Hermeneutika porodice*, u: *Nasilje u porodici: Razvojna studija u Bosni i Hercegovini*, Institut za kriminologiju i sigurnosne studije Fakulteta kriminalističkih nauka u Sarajevu – Ambasada SAD-a (Odjel za odnose sa javnošću).

Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom, „Službene novine Kantona Sarajevo“, godina VII, broj 16, Sarajevo, 2002.

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, „Službene novine Federacije BiH“, broj 20/13.

Internetski izvori

Bauman, Z. (2014), *The European Elections, Politics And Inequality*, Social Europe Journal. <http://www.social-europe.eu/2014/05/european-elections-2/>.

Izveštaj o razvoju BiH 2010/11, II dio, Direkcija za ekonomsko planiranje BiH, https://www.google.ba/?gws_rd=ssl#q=IZVJE%C5%A0TAJ+O+RAZVOJU+BIH+2010+%2F+2011+II+dio.

Izveštaj o stanju ljudskih prava u Bosni i Hercegovini (analiza za januar-decembar 2003), Helsinški komitet za ljudskih prava u Bosni i Hercegovini, <http://www.bh-hchr.org/Izvjestaji/izvj2003.htm>.

Izveštaj o stanju ljudskih prava u Bosni i Hercegovini (januar-decembar 2001), <http://www.bh-hchr.org/Izvjestaji/stanje%20zenskih%20ljudskih%20prava%20u%20BiH%20u%202001.htm>.

Strategija za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici 2013–2017, http://www.fotoart.ba/gc_userfiles/file/Strategija_za_prevenciju_i_borbu_protiv_nasilja_2013_2017%20-%20BOS.pdf.

World Social Protection Report 2014–2015: Building economic recovery, inclusive development and social justice, International Labour Organisation,

http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_245201.pdf.

Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom (1999), <file:///h:/feder/f36010.htm>.

16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama, Ringeringeraja.ba, http://www.ringeraja.ba/clanak/16-dana-aktivizma-protiv-nasilja-nad-zenama_1999.html.